

УДК 343.9

Кашкаров О.О.

АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕЯКИХ КРАЇН ЄВРОПИ, ЩО ВСТАНОВЛЮЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Стаття присвячена аналізу кримінального законодавства деяких країн Європи, яке встановлює кримінальну відповідальність у сфері обігу цінних паперів.

Ключові слова: Кримінальний кодекс, стаття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Вивчення законодавства Європейських держав є дуже важливим на тій підставі, що досвід отриманий, під час аналізу законодавства Європейських держав, дозволяє імплементувати принципи та методи у національну правову систему, та як зазначає відомий європейський правник в галузі порівняльного права Рене Давид, порівняльне право дає можливість краще розуміти національне право і вдосконалювати його [1, с.11].

Проблемам порівняння кримінального законодавства України з кримінальним законодавством інших країн присвячували свої роботи О.О. Дудоров, О.Б. Сахарова, Т.В. Сахарук, В.Р. Щавінський та інші.

При створенні нового КК України законодавець використовував зарубіжний досвід, деякі правові положення законодавства інших країн.

У зв'язку з цим з метою повного з'ясування природи і суті правових інститутів, які забезпечують кримінально-правову охорону фондового ринку, визначення місця цінних паперів у системі економічної діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення балансу між приватними і публічними засадами, необхідно звернутися до чинного законодавства тих держав, де фондовий ринок розвивався впродовж багатьох сотень років і одержуючи подальший розвиток сьогодні, має свої сталі принципи, понятійний апарат і вироблену практику охорони інвесторів та емітентів від злочинів і зловживань.

Кримінальний кодекс Швейцарії не містить спеціальних норм, які б встановлювали кримінально – правову відповідальність за виготовлення підроблених цінних паперів, проте слід зазначити, що ст. 251 «Виготовлення документів» КК Швейцарії [8, с. 235] встановлює кримінальну відповідальність за виготовлення або фальсифікацію документів. У разі підробки цінних паперів або внесення явно недостовірних відомостей в документи, призначені для реєстрації випуску цінних паперів, швейцарські правоохоронні органи кваліфікуватимуть дане діяння за вищевказаною статтею КК Швейцарії.

КК Швейцарії передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних не тільки з випуском, але і обігом цінних паперів. Такий висновок можна зробити, виходячи з диспозиції ст. 161 КК Швейцарії, яка встановлює відповідальність за використання знань, що походять з довір'я, які можуть вплинути на біржовий або на добіржовий курс акцій або інших цінних паперів (так зване використання

інсайдерської інформації на ринку цінних паперів). Інсайдер (від англ. Inside – всередині) – будь-яка особа, що має доступ до конфіденційної інформації про справи фірми завдяки своєму службовому становищу або родинним зв'язкам [3, с. 131]. Проте В.В. Саєнко стверджує, (і з його думкою ми згодні), що інсайдерською інформацією є будь-яка конкретна не оприлюднена інформація про емітента, його цінні папери або договори щодо них, що є істотною, тобто у випадку оприлюднення може значно вплинути на ринкову вартість цінних паперів [2, с. 4]. Слід вказати, що у ст. 161 bis КК Швейцарії способи впливу на котирування цінних паперів не вказуються, вони можуть бути різними, хоча в кримінальних кодексах інших держав вказується, що вплив вчинюється засобами недостовірної, помилкової інформації. У ст. 161 КК Швейцарії чітко описане коло суб'єктів вказаного злочину, до них відносяться: члени правління підприємства, члени ревізійного органу, уповноважені акціонерного товариства, урядовці, а також помічники вказаних осіб [8, с. 185- 187]. На нашу думку, ст. 161 і ст. 161 bis КК Швейцарії співвідносяться одна з одною як загальна і спеціальна норми, оскільки обидві норми забезпечують охорону одного об'єкта, де ст. 161 КК Швейцарії є спеціальною на підставі наявності в ній спеціального суб'єкта злочину.

Кримінальний кодекс Голландії є одним з найстаріших кодифікованих кримінальних законів в світі, оскільки був прийнятий ще в XIX ст. Він містить розділ XII «Виготовлення документів», в якому ч.1 ст. 226 КК Голландії передбачає, що особа, винна в підробці документів, підлягає строку тюремного ув'язнення не більше ніж сім років або штрафу п'ятої категорії, якщо злочин вчинено щодо:

- (1) документів, які посвідчують;
- (2) облігацій або сертифікатів заборгованості будь-якого штату, будь-якої провінції, муніципалітету або державної влади;
- (3) акцій або облігацій або депозитних свідоцтв або сертифікатів заборгованості будь-якої асоціації (vereniging), організації (stichting) або товариства (vennootschap);
- (4) талонів, купонів на отримання дивиденду і купонів на оплату відсотків, що відносяться до будь-якого з документів, визначених в (2) і (3) або відносно документальних доказів, виданих замість них;
- (5) кредитного зобов'язання або комерційного документа, призначеного для обігу [4, с. 344-345]. Ч. 2 ст. 226 КК Голландії передбачає відповідальність за умисне використання будь-якого документа, передбаченого ч. 1 ст. 226 КК Голландії. Виходячи із змісту вказаної норми КК Голландії, бачимо, що законодавець не робить істотної відмінності між емітентами цінних паперів. Також слід звернути увагу на досконалу законодавчу техніку, оскільки диспозиція ч. 1 ст. 226 КК Голландії містить вичерпний перелік документів, за виготовлення яких встановлена кримінальна відповідальність.

Ст. 334 КК Голландії передбачає кримінальну відповідальність осіб, які з метою отримання незаконного доходу для себе або третіх осіб добиваються шляхом розповсюдження неправдивої інформації, щоб ціна товару, акцій або інших цінних паперів підіймалася або опускалася [4, с. 409-410]. Дана норма КК Голландії є комплексною, оскільки вона забезпечує кримінально-правову охорону не тільки суспільних відносин, які складаються з приводу цінних паперів, але й інших товарів.

Кримінальне законодавство Данії передбачає в § 169 КК Данії кримінальну відповідальність особи, яка виготовляє, імпортує або пускає в обіг об'єкти, які за своєю

формою або зовнішнім виглядом разюче нагадують гроші або будь-які цінні папери, що перебувають у загальному обігу. КК Данії в § 170 встановлює кримінальну відповідальність особи, яка незаконно виготовляє, імпортує або пускає в обіг векселі на пред'явника як платіжний засіб для вузького або широкого обігу, або які могли б бути використані таким чином [5, с. 146]. Об'єктивна сторона злочинів, передбачених § 169 і § 170 КК Данії, характеризується низкою дій таких як: виготовлення, імпорт, а також введенням в обіг підроблених цінних паперів. Під виготовленням, відповідно до § 169 і § 170 слід розуміти створення підробленого документа «з нуля», оскільки § 172 КК Данії [5, с. 147] передбачає відповідальність за фальсифікацію, тобто внесення змін у вже існуючі документи, до яких також відносяться і цінні папери.

У польському кримінальному законодавстві міститься розділ XXXVII «Злочини проти обігу грошей і цінних паперів», в який включені статті, що передбачають відповідальність за виготовлення і переробку польських грошових знаків, іноземної валюти, інших платіжних засобів або документів, які дають право на отримання грошової суми або містять зобов'язання по виплаті капіталу, відсотків, на участь в отриманні прибутку або засвідчують участь в компанії або в операціях з грошима, іншими платіжними засобами або з такого документа видається позначка про його анулювання (§ 1 ст. 310 КК Республіки Польща), використовує або пускає в обіг вищезгадані предмети (§.2 ст. 310 КК Республіки Польща) [7, с. 204–205].

§ 1 ст. 310 КК Республіки Польща встановлює, що предметами даного злочину можуть бути: польські або іноземні грошові знаки, а також цінні папери (незалежно від особи, яка випустила їх в обіг) і інші платіжні документи, оскільки безпосередньо в диспозиції висловлюються ознаки цінних паперів і інших платіжних документів. Опис в диспозиції § 1. ст. 310 КК Республіки Польща всіх ознак цінних паперів, з одного боку, збільшує безпосередній об'єм диспозиції в порівнянні з диспозицією ч.1 ст. 199 КК України, проте, дане збільшення сприяє спрощенню розуміння і правозастосування безпосередньо норми, а також зменшує співвідношення загальних і спеціальних норм Особливої частини КК Республіки Польща.

Також ми вважаємо за потрібне відмітити, що польський законодавець вважає безпосередньо виготовлення підроблених грошей або цінних паперів діянням більш небезпечним, в порівнянні з їх збутом, зберіганням, оскільки §1. ст. 310 КК Республіки Польща передбачає покарання за виготовлення підроблених грошей або цінних паперів через позбавлення волі від 5 до 25 років, а § 2. ст. 310 КК Республіки Польща передбачає покарання за використання (збут), зберігання підроблених грошей або підроблених цінних паперів через позбавлення волі на строк від 1 року до 10 років. Ми вважаємо, що це положення є спірним і незастосовним для кримінального законодавства України, оскільки безпосередньо саме виготовлення підробки не заподіює шкоду кримінально – суспільним відносинам, що охороняються, а тільки створює потенційну загрозу її настання у разі здійснення збуту, тоді як безпосередньо збут підробки заподіює шкоду кримінально охоронюваним суспільним відносинам.

Стаття 311 КК Республіки Польща передбачає, що той, хто в документації, пов'язаній з оборотом цінних паперів, поширює неправдиву інформацію або приховує інформацію про майнове становище оферента, що має істотне значення для придбання,

збуту цінних паперів, підвищення або пониження розміру внеску, підлягає так само покаранню [7, с. 205].

Як видно з диспозиції ст. 311 КК Республіки Польща, дана норма є комплексною, тобто вона здійснює кримінально - правову охорону суспільних відносин, які складаються як у сфері випуску, так і у сфері обігу цінних паперів.

Кримінальний кодекс Республіки Болгарія за своєю структурою норм, які забезпечують кримінально – правову охорону випуску і обігу цінних паперів, схожий на чинний КК України, це, на нашу думку, пояснюється тим, що Болгарія у минулому була державою соціалістичного табору. Проте, слід вказати, що КК Болгарії був прийнятий ще в 1968 р. і в нього вносилися зміни і доповнення, тоді як КК України був прийнятий вже в сучасних соціально – економічних і політичних умовах.

КК Республіки Болгарії, також як і КК України, диференціює кримінальну відповідальність за виготовлення цінних паперів залежно від особи, яка випустила їх. Так, наприклад, п. 2 ч. 2 ст. 234 КК Болгарії [6, с. 183] передбачає відповідальність за виготовлення державних облігацій або інших державних цінних паперів, а ч. 2 ст. 309 КК Болгарії [6, с. 214] вказує, що предметом підробки є приватні цінні папери. Також санкції вказаної статті КК Болгарії передбачають різні строки позбавлення волі, і за виготовлення державних цінних паперів встановлено більш суворе покарання. Таке розділення кримінально-правової охорони інтересів держави і приватних осіб, на нашу думку, буде усунено в новому КК Болгарії.

Частина 4 ст. 313 КК Республіки Болгарії передбачає відповідальність особи, яка, публічно пропонуючи цінні папери в проспекті або огляді про економічний стан, використовує помилкові сприятливі дані або умовчує про несприятливі, що мають істотне значення для прийняття рішення про придбання цінних паперів [6, с. 216]. Вказана норма являє певний інтерес, оскільки вона передбачає кримінальну відповідальність не тільки за створення недостовірного документа шляхом внесення в нього явно неправдивих даних, але й встановлює її за неповне надання даних, які мають істотне значення для здійснення операцій з цінними паперами. Також ч. 4 ст. 313 КК Болгарії сформульовано в законі як злочин з формальним складом, тобто не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, що вигідно її відрізняє від ч. 2 ст. 223 КК України, оскільки дає велику можливість вживання норми КК Болгарії.

Спеціальної норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконний випуск цінних паперів, КК Республіки Болгарія не містить.

Кримінальний кодекс Швеції має особливість, оскільки суцільна нумерація статей кодексу відсутня, як це прийнято в КК України. КК Швеції ділиться на глави, в яких вказуються номери статей, властивих даному розділу КК Швеції.

Стаття 9 гл. 9 «Про шахрайство і іншу ганебну поведінку» КК Швеції встановлює відповідальність за публікацію або розповсюдження іншим способом інформації, що вводить населення в оману з метою підвищити ціну товару, цінних паперів або іншого майна [9, с. 79]. Вказана норма КК Швеції є комплексною і призначена для здійснення охорони суспільних відносин, які складаються не тільки у сфері випуску і обігу цінних паперів, але й в інших сферах економіки.

КК Швеції в ст. 1 гл. 14 «Про злочини, пов'язані з фальсифікацією» передбачає кримінальну відповідальність особи, яка шляхом написання імені іншої особи, дійсної

або вигаданої, або шляхом обману одержує підпис іншої особи або іншим шляхом виготовляє фальшивий документ, або обманним шляхом змінює або доповнює справжній документ. Під документом розуміється протокол, контракт, вексель, довідка або інший документ, складений як доказ, або важливий як доказ, а також посвідчення особи, білет або схожий пізнавальний знак [9, с. 108]. Ст. 3 гл. 14 свідчить, що злочин, передбачений в ст. 1 гл. 14, розглядається як тяжкий у випадку, якщо предметом злочину виступають важливий державний архівний документ або документ особливої важливості у сфері торгівлі, такі як, наприклад, митна застава, акція або застава, або діяння на інших підставах було особливо шкідливим за своїм характером [9, с. 109]. Дані статті КК Швеції свідчать про те, що шведський законодавець не розрізняє документи за особами, які його видали, а диференціює кримінальну відповідальність за виготовлення документів на підставі значущості документа для цивільно-правового обігу. Ми вважаємо, що підхід до встановлення кримінальної відповідальності за виготовлення документів, що використовується в КК Швеції, не тільки цінних паперів, є виправданим з погляду ступеня суспільної небезпеки дій, направлених на виготовлення підроблених документів.

Викладене вище дає підстави зробити наступні висновки про те, що єдиної системи встановлення кримінально – правової охорони суспільних відносин у зарубіжному правознавстві немає. Існують загальні тенденції, які властиві деяким державам, такі як:

рівність кримінально – правового захисту осіб, які випустили цінні папери; це властиво кримінальному законодавству більшості Європейських країн;

встановлення кримінального покарання за так звані «інформаційні» злочини у сфері випуску і обігу цінних паперів, до таких злочинів відносяться: незаконне використання конфіденційної (інсайдерської) інформації, надання помилкової інформації інвесторам і державі про економічний стан емітента, не надання рівних можливостей зацікавленим особам в отриманні інформації про випуск цінних паперів. вчинення злочинів на ринку цінних паперів деякі КК зарубіжних держав відносять до шахрайських дій, а деякі – до спеціального виду посадової фальсифікації;

кримінальне законодавство деяких держав не містить спеціальних кримінально – правових норм, які забезпечують охорону правил випуску і обігу цінних паперів.

Матеріали викладені у цієї статті в подальшому можуть бути використані при викладенні порівняльного кримінального права, а також при проведенні аналізу кримінального законодавства інших держав.

Список використаних джерел та література:

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Пер. с франц. В.А. Туманова. – М.: Международные отношения, 1999. – С. 11.
2. Саєнко В.В. Правове регулювання використання інсайдерської інформації на ринку цінних паперів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / господарське право, арбітражний процес. – К., 2002. – 19 с.
3. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
4. Уголовный кодекс Голландии / Пер. с англ. И.В. Мироновой. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 510 с.
5. Уголовный кодекс Дании / Пер. с датского и английского канд. юрид. наук С.С. Беляева, А.Н. Рычевой – СПб. Издательство «Юридический центр Пресс», 2001 – 230 с.
6. Уголовный кодекс Республики Болгария. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 298 с.

7. Уголовный кодекс Республики Польша / Пер. с польского Д. А. Барилевич. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.
8. Уголовный кодекс Швейцарии / Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А.В. Серебрянниковой. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 350 с.
9. Уголовный кодекс Швеции / Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С.С. Беляев. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 320 с.

Кашкаров О.О. Анализ криминального законодательства некоторых стран Европы, которое устанавливает криминальную ответственность в сфере обращения ценных бумаг.

Статья посвящена анализу уголовного законодательства некоторых стран Европы, которое предусматривает ответственность в сфере обращения ценных бумаг.

Ключевые слова: Уголовный кодекс, статья, объективные и субъективные признаки.

Kashkarov O.O. Analysis of criminal legislation of some European countries which sets criminal responsibility in the field of appeal of securities.

The article is devoted to the analysis of the criminal legislation of the European countries which provides the responsibility in sphere of the manipulation of securities.

Key words: securities, Criminal code, article, objective and subjective attributes.

Надійшла до редакції 14.10.2008 р.